

PLATON'DAN HEGEL'E AKIL ve "KADINLIK": "KADINLIK" TAN KURTULUŞ OLARAK FEMİNİST TEORİ

Ayfer DAĞDELEN

Dr. Öğretim Üyesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

E-posta: ayferdagdelen1508@yahoo.com ORCID: 0000-0002-6855-9041

Makale geliş tarihi: 09.11.2021 Makale kabul tarihi: 15.12.2021 iThenticate benzerlik oranı: % 7

Kaynak gösterimi (APA 6):

Dağdelen, A. (2021). Platon'dan Hegel'e Akıl ve "Kadınlık": "Kadınlık"tan Kurtuluş Olarak Feminist Teori. *Uluslararası İşletme, Ekonomi ve Yönetim Perspektifleri Dergisi (IJBEMP)*, 5(2), 829-841.

PLATON'DAN HEGEL'E AKIL VE "KADINLIK": "KADINLIK" TAN KURTULUŞ OLARAK FEMİNİST TEORİ

ÖZ

Kadın-erkek ayrımı tarihsel bir olgudur ve bu olgu Yunan uygarlığı döneminden itibaren düşünürlerin ilgi alanı olmuştur. "Erkeklik" akıl üzerinden kurulmuş; akıl sahibi olan, akı kullanma yetisine sahip olan "erkeklik" in karşısında akıldan yoksun olan "kadınlık" yer almıştır. Kadın toplumsal yaşamın dışında, ikincil bir cins olarak değerlendirilmiştir. Yunan uygarlığının ünlü düşünürü Platon, kadın-erkek eşitliğini dile getiren ilk düşünür olmasına rağmen ruh ve beden ikiliği bağlamında erkeği ruhla yani akılla, kadını da bedenle yani duygularla özdeşleştirerek kadını ikincilleştirmiştir. Kadının bu ikincil konumu dünya sistemi ve siyasal düşünce sistemi açısından bir kırılma noktası olarak kabul edilen Aydınlanma döneminde de değişmemiştir. Bacon, Descartes, Rousseau, Kant ve Hegel gibi birçok aydınlanmacı düşünür, genel düşünce sistemlerinde eşitlik kavramına ve eşitlik ilkesine bağlı olarak oluşturulacak siyasal, toplumsal yaşam ideallerine yer vermiş olmalarına rağmen cinsler arası ilişkiler söz konusu olduğunda yaklaşımları farklılaşmıştır. Rousseau, "kadınlık" ve "erkeklik" olgusunu akıl-doğa birlikteliği ile açıklamaktadır. Akıl erkeği, doğa ise kadını simgeler; doğa kadını simgelediği gibi düzensizliği de simgelemektedir. Doğayı düzenleyecek olan da erkek akıldır. Ancak, Aydınlanma dönemi kendi içinde bir ikilik de barındırmaktadır. Kadın-erkek ayrımını destekleyen düşünürlerin varlığına rağmen, gene bu düşünürlerin eşitlikçi söylemlerinin etkisiyle gelişen düşünsel ortamda kadınların, toplumsal, ekonomik ve siyasal alan gibi birçok alanda var olmaları gerektiğini savunan feminist teori de gelişmiştir. Bu çalışma tarihsel bağlamda, akıl üzerinden kadın-erkek ayrımının ve bu ayrımın reddi olarak feminist teorinin temellendiriliş biçimini kaynak taraması yöntemi kullanarak açıklamayı amaçlamaktadır.

Anahtar kelimeler: Platon, Rousseau, Hegel, "kadınlık", "erkeklik", feminist teori.

INTELLECT AND "WOMANHOOD" FROM PLATO TO HEGEL: FEMİNİST THEORY AS A MEANS OF ESCAPE FROM "WOMANHOOD"

ABSTRACT

The distinction between women and men is a historical phenomenon, and this phenomenon has interested philosophers beginning with Ancient Greece. "Manhood", established through the concept of intellect, possessing intellect and the ability to use it, was countered with "Womanhood", lacking intellectual capacity. Women were regarded as being outside the public realm, an inferior gender. Famous Greek philosopher Plato was the first thinker to bring up the idea of equality between men and women, however, in relation to the duality of spirit and body, he identified man with the spirit, that is, the intellect, and woman with the body, that is, emotions, once again relegating women to an inferior position. This inferior positioning of women did not change even during the Enlightenment, which was a pivotal moment for the global system and the structure of political thought. Many Enlightenment philosophers such as Bacon, Descartes, Rousseau, Kant, and Hegel included the concept of equality and ideas concerning the political and social life based on the principle of equality in their overall philosophies, but when it came to the relationship between the sexes, their approach differed. According to Rousseau, the phenomena of "womanhood" and "manhood" can be explained through the coupling of the intellect and nature. The intellect symbolises men, whilst nature symbolises women; as well as women, nature is also representative of disorder. What will bring order into nature is the male intellect. However, the Enlightenment period also contained a juxtaposition within itself. Despite the existence of philosophers who support the idea of the division between men and women, feminist theory, defending that women should be able to participate in all areas of life including social, political, etc. was able to develop due to the intellectual sphere created by the egalitarian ideas put forward by these same philosophers. This study aims to explain the separation of men and women through the intellect in a historical context, and the foundation of feminist theory as a means of refusing this discrimination, using the literature review method.

Keywords: Plato, Rousseau, Hegel, "Womanhood", "manhood", feminist theory.

1. GİRİŞ

Yirminci yüzyılda hız kazanan feminist hareket, cinsel farklılığın nedenlerini anlama ve kadınları ikincil durumlarından kurtarmak adına yapılan araştırmalar doğrultusunda bilimsel nitelik kazanmıştır. Biyolojik cinsiyet farklılığından kaynaklanan erkek-kadın ayırımının yanı sıra, "erkeklik" ve "kadınlık" ikiliği biçiminde, erkeği ve kadını niteleyen belli simgeleşmiş özellikler doğrultusunda ayırım yapılmıştır. "Erkeklik" ve "kadınlık" simgelerinin içeriği, biyolojik ve toplumsal cinsiyetin belirlediği özelliklerden farklıdır. Genel düşünce, kadınlığın çözümlenmesinde biyolojik cinsiyet ve toplumsal cinsiyetin yeterli olmayacağıdır; hatta, "kadınlık" çözümlenmesine biyolojik cinsiyet ve toplumsal cinsiyet bakış açısıyla yaklaşılmasının çözümlenmeyi bulanıklaştıracağı yönündeki düşünce egemendir. Ancak, "kadınlık" simgelerinin oluşum sürecinde toplumsal cinsiyetin etkisi vardır. Toplumsal cinsiyet, kadınlık simgelerinin oluşum sürecinde kültürel ortam hazırlar.

"Erkeklik", kadınınsı olarak nitelenen özelliklerden uzaklaşmakla kurulmaktadır. "Erkekliği" ve "kadınlık"ı belirleyen simgelerin oluşum temeli akıla dayanmaktadır; akıl "erkekliği", akıl-dışı ise, "kadınlığı" temsil eder. Siyasal düşünceler tarihi bağlamında değerlendirme yapıldığında Eski Yunan döneminde de ve bu dönem düşünürlerinin çoğunda "kadınlık" akıl üzerinden kurulmuştur. Eşitlikçi düşünceleri ile tanınan Demokritos, kadınlara yönelik eşitlikçi bir söylem geliştirmemiş; akılı kullanma yetisi olmayan kadınları kötülöklere erkeklere göre daha yatkın olmakla itham etmiştir. "O'na göre 'kadınlar, kötü düşünceler için erkekten çok daha ateşlidir.' Bu anlamda kadınlar az konuşmalıdır. Çünkü 'az konuşma kadının süsüdür.' Bununla bile yetinmez Demokritos, 'süsün sadeliği de güzeldir,' diye devam ederek neredeyse kadınları sessizliğe mahkum etmiştir" (Yalçinkaya, 2015: 67). Eski Yunanda "kadınlık", kadının bedeni ve yeniden üretim kaynağı olan doğa ile özdeşleştirilmiştir. "Eski Yunanlılar, kadınların çocuk doğurma yetilerinin onlar ile doğanın bereketi arasında bir bağlantı kurduğunu düşünmüşlerdir" (Lloyd, 1996: 22). Özellikle Sparta'da, eğitim konusunda oldukça eşitlikçi bir görünüm vardır. Kız çocukları da erkek çocukları gibi sert ve disiplinli bedensel eğitime tabi tutulmuşlardır. Ancak, amaçsal farklılık vardır; kız çocuklarının eğitiminde temel amaç sağlıklı erkek çocuklar doğurabilmek için bedenlerini güçlendirmektir. Dünyayı karşıtlıkların birliği olarak kabul eden Pisagorcu düşüncede karşıtlıklar hiyerarşisi, iyi ve doğru olanın kötü ve doğru olmayanı izlemesi biçimindedir. Bu düşüncede "...doğanın kendisi karşıtlıkların, tek ve çiftin, sınırlı ve sınırsızın bir birliğidir. Çok sayıda benzer karşıtlıklar sıralanabilir: Sınırlı ve sınırsız, tek ve çift, bir ve çok, sağ ve sol, erkek ve dişi, durağanlık ve devinim, doğru ve eğri, ışık ve karanlık, iyi ve kötü, kare ve dikdörtgen" (Thilly, 2000: 45). Karşıtlıkların birliği dünyanın varoluşunun temeli olarak kabul edilmiş; ancak, dünyanın varoluş sürecinde birinci karşıtlığa ikinci karşıtlıktan daha fazla önem verilmiştir. Etkin ve dönüştürücü olan birinci karşıtlık, edilgen ve dönüştürücü olan ikinci karşıtlıktır. Bu bağlamda erkek ve kadın karşıtlığında, etkin olan ve dönüştürme gücüne sahip olan erkek, edilgen ve dönüştürme gücünden yoksun olan kadındır. İşte "kadınlık", bu yoksunluk üzerine kurulmuştur.

Aklın temel alındığı, metafizik ve felsefik düşüncenin önemsizleştirildiği Aydınlanma döneminde de "erkeklik" ve "kadınlık" akıl üzerinden kurgulanmıştır. Akıl üzerinden geliştirilen bilimsel yöntem, olguları nesnel, yani insani duygulardan ve ön yargılardan bağımsız incelemeyi salık veriyordu. Doğaya ve topluma dair elde edilen bilgilerin bilimselliğinin temel ölçütü de nesnellığe dayanan araştırma yöntemi idi. Böylece, akıl ile duygular birbirinden ayrılıyor; akıl duygulardan üstün, nesnellik de öznelikten üstün kabul edilmiş oluyordu. "Akıl erkeklere ait bir özellik, bilimsel bilgi de erkeklere ait bir alan oldu. "Kadınlık" doğal, edilgen, duygusal ve öznel. Kadınları başları değil, kalpleri ve bedenleri yönetirdi" (Ramazanoğlu, 1998: 74). Erkek-kadın ayırımının yapıçözümünü yapan feministlerden biri olan Irigaray da, "erkeklik" ve "kadınlık" simgelerinin oluşumunun akla dayandırıldığını kabul etmiş ve çözümlenmelerini bu doğrultuda sürdürmüştür. Irigaray, aklın temsilciliğini yapan Aydınlanmayı da feminist bir yaklaşımla eleştirmektedir. "Irigaray, Aydınlanmanın usunu tam anlamıyla eril bir us olarak görür. Irigaray için Batı kültürü tekinsiz (monoseksüel) bir kültürdür; kadının değergesi "erkekten daha az", erkeğe göre aşağıda ve eksiktir. Irigaray, bu kültürde yansız ya da evrensel hiçbir şey olmadığını belirtir" (Sarup, 1997: 71-172).

"Kadınlık"ın Eski Yunan ve Aydınlanma döneminde akıl üzerinden kurgulanmasının en önemli sonucu feminist teoride "kadınlık" kavramının reddi ve feminist eylemliliğin "kadınlık" kavramı üzerinden geliştirilmesi olmuştur. Kadına yönelik, Aydınlanmanın getirdiği erkek akılcılığın dayanan söylemleri değiştirmek için feminist hareketin kullanabileceği iki yol bulunmakta idi: "Kadınlık"ın tümünden reddi anlamında, "erkeklik" simgelerini benimseyerek erkeklerle mücadele;

"kadınlık" simgelerinin yeniden oluşumunu sağlama yönünde, "kadınlık"ı reddetmeden, kadınlarla birlikte yürütülen mücadele. İşte bu çalışmada, erkek-kadın ayrımını siyasal düşünceler tarihi bağlamında incelemek amaçlanmıştır; özellikle "erkeklik" ve "kadınlık" kavramlarının akıl üzerinden kurgulanması Eski Yunan ve Aydınlanma düşünürlerinin düşünceleri doğrultusunda incelenmiştir.

2. PLATON ve KADINLIK KONUMU

"Erkeklik" ve "kadınlık" karşıtlığı, Platon'un düşünce sistemi içinde form-madde ikiliğinin oluşum sürecinde yer almıştır. "Erkeklik, etkin ve belirlenmiş formla, kadınlık ise, edilgen ve belirlenmemiş madde ile aynı safta yer alır" (Lloyd, 1996: 24). Form – madde ikiliğinin "erkeklik" ve "kadınlık" ikiliğini açıklama biçimi, üremeye yönelik anlayışa dayanmaktadır. Baba maddeye biçimi veren kişidir; anne ise biçimi yani formu kabul eden ve maddeyi büyüten kişidir. Kadın dönüştüren değildir; o sadece dönüştürme işlemine aracılık eden kişidir. Ancak, form-madde ikiliğinin "kadınlık" açısından önemi, bilginin doğasını simgesel olarak "kadınlık" özellikleri olarak kabul edilen şeylerden uzaklaşma olarak nitelendirilmesidir. "Platon'a göre bilgi, beşeri varlıklarda bulunan ve dış dünyada bilinebilir form ile bilinemez madde arasında gözlenen ilişkiyi taklit eden bir ilişki içerir"(Lloyd, 1996: 25). Böylece, bilene denk gelen form ile bilemeyen ve bilgi ile ilişkisi olmayana denk gelen madde arasında kesin bir ayrılık vardır; bilgi de form gibi maddeyi aşan ve ondan ayrı olandır. Akıl ve madde düşünce sistemi cinsiyet farklılığı açısından değerlendirildiğinde akıl, kadınlık simgeleriyle özdeşleşen maddeyi aşmak zorundadır. Akılla özdeşleşen erkekliğin kurulabilmesi de, kadınlara yüklenen ve onları simgeleyen özelliklerin aşılmasına bağlıdır. Platonda, akıl-madde ikiliği ruh ve beden ikiliği ile de ilişkilendirilmiştir. "Ruh, insanoğlunun potansiyel olarak sahip olduğu tanrısal yönünün taşıyıcısıdır" (Lloyd, 1996: 26). Ruh, bozulmamış üstün, tanrısal akıl; beden ise, bozulmuşluğu ve akıldan yoksunluğu simgeler. Bedeni yönlendiren duygulardır; ruhların bedenle olan ilişkisi onları bozar anlamsız ve başıboş bir yaşama iter; ruhların kurtuluşu bedenden ayrılmayı anlatan ölümle olanaklıdır ve tanrısal akıla ulaşmanın yolu da budur. Böylece Platon, kadını akılcılıktan yoksun, duyguları ve duyularıyla hareket eden cins olarak küçümsemektedir.

Platon, ruhu rasyonel ve irrasyonel olarak ikiye ayırmakta, ayrıca ruhun akılsal, öfkeli ya da yürekli ve iştahsal olmak üzere üç bölümden oluştuğunu söylemektedir. Her insanda üç bölüm de bulunmakta ancak bir bölüm diğerlerinden baskın olmaktadır. "Böylece insanlar arasındaki eşitsizlik insan ruhuna bağlanmıştır; yani eşitsizlik kalıtımsallaştırılarak doğallaştırılmış olur" (Yalçınkaya, 2015: 96). Boyacı'ya (2014: 219-220)göre, Platon, rasyonel bölümün, irrasyonel bölümlere hakim olması, onları yönetmesi ruhta bir uyumu meydana getirirken; irrasyonel bölümün ruha hakim olması uyumsuzluğun ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Platon, ilk bedene girme esnasında uyumlu olarak kabul edilecek ruhu erkek bedeniyle, irrasyonel bölümlerin hakim olduğu ruhu da ikinci vücut bulma durumunda kadın bedeniyle özdeşleştirmiştir. "Ruhlar kaderleri gereği, bedene girdiklerinde ister istemez birtakım acı ve haz karışımı sevgi, öfke, korku ve bunlara benzer aşırı arzularla karşı karşıya kalacaklardır. Eğer, ruhlar bu ihtirasların üstesinden gelebilirlerse, yani onları zapt edebilirlerse, adil bir yaşam; onların kendilerini ele geçirmelerine izin verirlerse adaletsiz bir yaşam süreceklerdir" (Boyacı, 1994: 219). Platon'da adil yaşamın karşılığı erkek bedeni ile var olmak; adil olmayan yaşamın karşılığı da kadın bedeninde var olmaktır. Kadın bedeni, erkek bedeninde dünyaya gelen ruhun alt seviyeye düşmesi demektir. Platon'un bu düşünceleri, kadınların duygularıyla hareket eden, zayıf ve güçsüz ikincil cinsiyet olduklarının bir kabulü olarak değerlendirilebilir. Hatta bu düşünceler, Platon'un mizojinist, yani kadın düşmanı olarak kabul edilmesine neden olacak düşüncelerdir.

Platon, tarihsel olarak kadınlar için eşitlikçi eğilimi benimseyen ilk düşünür olarak da kabul edilir. Dolayısıyla, Platon'un yukarıda anlatılan görüşleri ile kadınların eşitliğini savunan ilk düşünür olması paradoks (çelişki) olarak görülebilir. "Platon, cinsiyet farklılığının 'üremeyle ilişkili olduğunu' söyler" (Heritier,Perrot vd., 2016: 229). Ancak, cinsiyet farklılığı değiştirilemez değildir. Platon, kadınların eşitliği konusundaki görüşlerine yoğun olarak devlet adlı eserinde yer vermiştir. Platon Devlet adlı eserinde kadınların da erkekler gibi koruyucular sınıfında yer alabileceğini savunmaktadır. Platon ideal devlette, devletin kuruluşu aşamasında adalet ilkesine özel bir önem vermiştir; "...asli olarak işaret etmeye çalıştığı şey, insanlar arasındaki farklılık ve eşitsizliklerin insana içkin olduğu, yani doğal olduğudur. Bu durumda herkes kendisine içkin olan yetiye göre işler üstlenmelidir ki adaletli bir düzen ortaya çıkabilsin"(Yalçınkaya, 2014: 98). Bu bağlamda Platon, kadınlar ve erkeklerin yapacakları işler konusunda biyolojik ve/veya yaradılışsal farklılıklarının göz önünde

bulundurulmaması gerektiğini söyler. Bu görüş kadın ve erkeğin yaradılış farklılıklarının önemsizleştirilmesi anlamına gelmemektedir. Platon, erkeklerin kadınlardan daha güçlü olduklarını ve kadınların çocuk doğurma özelliklerinin de kadınlar açısından bir üstünlük olduğunu kabul etmektedir. Ancak, Platon erkek ve kadın arasındaki güç farkını kadınların eğitilerek iyi bir savaşçı olmaları açısından engel olarak görmemektedir. İdeal devlette güçlü erkeklerin ve güçlü kadınların bir arada oldukları koruyucular sınıfını yeğlemektedir. Kadının doğurganlık özelliği de, koruyucular sınıfı içinde yer almaları için bir engel değildir; koruyucu olmak için yeterli olan bir kadın ev işlerinden ve çocuk yetiştiriciliğinden uzak durmak koşuluyla koruyucular sınıfı içinde yer alabilecektir. Çünkü, kadının potansiyellerini değerlendirme koşulu budur. Platon, ideal devlette çocuk yetiştirme sorumluluğunu erkek ve kadınlardan oluşan bakıcılar kuruluna bırakmaktadır (Arıtürk, 2017: 31-33). Platon'un ideal devlet için öngördüğü erkek ve kadın eşitliği düşüncesi mutlak eşitlik ve kadınlara büyük haklar vermek anlayışının bir sonucu değildir. Akıl üzerinden "erkeklik ve "kadınlık" ayırımının oluşumu noktasında Platon'un katkısı yadsınamaz; kadına bakış biçiminden kısmi anlamda uzaklaşmasının temel nedeni, kendi kurmuş olduğu ideal devletin devamının sağlanmasıdır.

3. FRANCIS BACON ve KADINLIK KONUMU

"Bacon, tümdengelimle karşıt olarak tümevarımın önemini vurgulayan bilimsel kafalı filozoflar silsilesinde ilk halkaydı" (Bertrand, 2019: 97). Ayrıca, "Bacon, bilginin ampirist anlayışı yönünden, aklın vazgeçilmezliğini açıkça görmüştü. Felsefe sistemlerine ilişkin tartışmasında, rasyonalistleri kendi öz maddesinden ağını yapan örümceklere, eski ampiristleri ise, topladığı maddelerde düzen bulamayan karıncalara benzetir" (Reichenbach, 1993: 60). Bacon, ampirizm üzerinden tümevarım yöntemini temel olarak kabul etmiştir. Tümevarıma varışta yani gözlemsel bilgiye ulaşmada akıl temel öğedir. "Bacon, aklın tek başına öndeyici hiçbir gücü olmadığını biliyordu; o bu gücü gözlemlerle birleştirdiğinde ancak kazanır. Aklın öndeyici yöntemleri, gözlemsel verileri düzenleyen ve sonuçlar çıkaran mantıksal operasyonların içindedir" (Reichenbach, 1993: 60-61). Aklın bilgi edinmedeki rolü, doğanın denetimidir. Francis Bacon, akli sadece düşünce yoluyla bilgi üretmenin temeli olarak görmemekte, elde edilen bilgiyi Doğa'nın denetimini sağlamada bir araç olarak da kabul etmektedir. Bu anlamda, akıl yoluyla üretilen bilgi, amaç değil bir araçtır. Bacon, Platon'un form ve madde ikiliği arasındaki kopukluğu -bilginin oluşumu açısından- düzeltmeye çalışmıştır. Bacon'a göre, "fiziksel doğayı anlamak için daha çok madde, maddenin şekillenmesi, bu şekillenme sürecindeki değişimler, maddenin eylemi ve bu eylemin veya hareketin yasalarıyla ilgilenmemiz gerekir; çünkü eğer formla bu eylem yasalarını kastetmiyorsak, form, yalnızca insan zihninin bir uydurmasıdır" (Lloyd, 1996: 31). Bacon, fiziksel doğayı anlamayı, maddenin mekanik yasalarını anlamaya bağlamıştır. "Doğanın, zihnin katıksız anlaksal akıl yürütmeye daldığı an kendi içinde bulunduğu düşüncelere uygun hareket etmesi beklenemez. Bilgi, özenli bir şekilde Doğa'ya kulak vererek aranmalıdır ve bu kulak verişi, düşünceye dalma açısından yorumlanmaz" (Lloyd, 1996: 32).

Bacon'ın akıl-doğa ilişkisi, "Nova Atlantis" adını verdiği ütopyasında yer alan "aydınlanmış insanlık" tanımında açıklanmıştır. "Aydınlanmış insanlık, 'tanrısal mucizeleri, doğanın ürünlerini, şeytanların etkilerini ve hilelerini ve de her türlü yanılsamayı ayırt etmeyi bilecektir" (Türcke, 1997: 216). Bu anlamda, Bacon doğayı, kendi içinde yanılsamalar ve sapkınlıklar olan ve bu yanılsamalardan arındırılması gereken bir nesne olarak görmektedir. Arındırma işlemini yapacak olan akıldır; aklın görevi sadece kendini idollerden arındırmak değil, doğayı da idollerinden arındırmaktır. Bacon'ın tümevarım yönteminin amacı, aklın doğaya ve doğanın da kendine dönüşünü gerçekleştirmektir. "Akıl gözeneklerini tıkarsa, kendini doğadan yalıtırsa, işte o zaman, onun içini de etkileyen, içinde anlaşılmamış, egemen olunmamış eğilimlerin buharı olarak yükselen, tam da bilinmeyen doğadır. Nesnel göz yanıltmacaları onu şaşırttıklarında, onu şaşırtan, bilinmeyen, dizginlenmemiş doğadır" (Türcke, 1997: 217). Aklın görevi, bilinemez olarak görünen doğayı anlamaya çalışmaktır. Ancak, aklın görevi sadece doğayı anlamaya çalışmak değil; aynı zamanda doğayı denetlemek ve dönüştürmektir. Bazı eleştirmenler, Bacon'un ilk kez bilimsel araştırma saiklerini tanımladığını, bilimsel bilgi ile erkin aynı kapıya çıktığını ve bilimin amacının doğayı denetim ve tahakküm altına almak olduğunu dile getirdiğini ifade ederler (Keller, 2020: 57)

Yunan düşüncesinde kadınlık, simgesel olarak akılcı olmayan, bilinemez olan ve bilgi oluşumu sürecinde uzak durulması gereken şeylerle özdeşleştirilmiştir. Form ve maddenin ayrılmadığı, doğanın denetim altına alınma sürecinde maddeden yola çıkılarak elde edilen bilimsel

bilginin kullanıldığı Bacon'ın düşünce sisteminde, doğa kadınsıdır ve bilinebilir. Doğa ile kadını birleştiren, özdeşleştiren düşünce yapısı içinde bilimin görevi doğayla birlikte kadını denetim altına almaktır. Bu temel görev, bilimsel bilginin üreticisi ve sahibi olan erkeklere aittir.

4. DESCARTES ve KADINLIK KONUMU

“İnsan/doğa ikiciliğinin evrimindeki ilk adım, zengin bir alan oluşturan tüm diğer insani ve insan dışı özellikleri dışlayarak, aşağı sayarak ya da önemsizleştirerek, normatif (en iyi ya da ideal) insan kimliğinin zihin ya da akıl olarak kurgulanmasıdır. İkinci adım, zihnin ya da aklın doğayı dışlayıcı ve doğaya karşıt açılardan kurgulanmasıdır. Doğanın kendisinin zihinsiz olarak kurgulanması üçüncü adımdır” (Plumwood, 2020: 149). “Erken akılcı gelenekte insanın derin ayrılığının onaylanmasının sorumlusu, sahici insan benliğinin rasyonel olduğunu, doğayla paylaşılan ‘düşük’ ve dişil özellikleri dışladığını ya da tahakkümü altına aldığını savunan değerlendirmedir” (Plumwood, 2020:150). İnsan benliğinin akılcı (rasyonel), doğanın ise, dişil ve düşük olanla özdeşleştirildiği insan-doğa karşıtlığı, aydınlanma akılcılığı ile zihin-beden karşıtlığına dönüşmüştür. ...Yanılgıya açık olduğum yargısına vararak, önceden kanıtlamalar diye kabul etmiş olduğum tüm nedenleri yanlış sayıp reddettim ve hemen ardından her şeyi böyle yanlış diye düşünmeyi istediğim sırada bunu düşünen benim zorunlu olarak bir şey olmam gerektiğine dikkat ettim. ...şu düşünüyorum, öyleyse varım hakikatinin kuşkucuların en aşırı varsayımlarının bile sarsamayacağı kadar sağlam ve güvenilir olduğunu saptayarak, onu felsefenin ilk ilkesi kabul edebileceğim yargısına vardım (Descartes, 2020:37-38) diyerek düşünceyi, akılı ve kuşkuculuğu bilimin temeli olarak gören Descartes'te de, zihin-beden karşıtlığı tamamen kutuplaşmıştır. Ortaçağ düşünürleri, ruhu anlaksal ve duyusal olarak ikiye bölerek, rasyonel olmayı aşağı ve duyusal olanla özdeşleştirmişlerdir. Descartes ise, rasyonel olmayı tamamen bedene yüklemiştir. “Descartes, anlaksal- olmayan tutku, duyu ya da hayallerin ruhun aşağı bölümleri veya yönlerinden gelmediğini, bütün bunların ruhun dışında olup bittiğini bedenden gelen saldırılar olduklarını düşünmekteydi. Dolayısıyla, Descartes'ın yöntemi, rasyonel olmayan ile bedensel olan arasındaki bu safdaşlık üzerine oturtulur”(Lloyd, 1996: 70-71). “Böylece Descartes, insanın özü ya da doğası yalnızca düşünmek olan bir töz ve yalnızca zihin, akıl, bilinç alanında kaldığı sürece doğrudan doğruya, aracısız olarak verilenlerin güvenilir olabileceğini kabul etmiştir” (Descartes, 2019: 21). “Dolayısıyla ruhumuz ya da düşüncemizden edindiğimiz kavram bedenden edindiğimizden önce gelir” (Descartes, 2015: 72). Bu anlamda gerçeğe ulaşmanın yolu, zihin ile beden ayrılığını kabul etmektir. Zihin ile bedenin bulunduğu alan günlük işlerin yürütüldüğü alanlardır. Ancak, bilimsel bilginin üretildiği alanlar zihin ve bedenin bulunmadığı, zihnin bedenden bağımsız olarak bulunduğu alanlardır. Bilimi güvenceye almanın yolu budur. Üzerinde gerçek bilimin inşa edilebileceği zihin- beden ayrımını ancak bedensel bulanıklığın aşıldığı saf anlak aracılığı ile kavrayabiliriz. Bir Kartezyen bireyin yaşamının büyük bir bölümü, o karışık, duyusal farkındalık alanında geçer. Ama bu yaşantı yine de, saf düşüncenin kavrayabileceği zihin ile bedenin mutlak ayrılığı şeklindeki metafizik hakikat ile ve bu hakikat üzerine eksiksiz bir bilim oturtulabilmesi olanağı ile sürdürülür. Duyuların kargaşasının altında, keskin bir şekilde dile getirilen düşünce yapılarının, kavranılabilir gerçekliğin yapısına mükemmel bir şekilde uyduğu berrak bir düzen alanı vardır. Zihnin ve maddenin bu berrak ve uygun yapıları, ikisinin birbirine karışmasıyla ortaya çıkan bu duyusal kargaşa alanının altında yatar (Lloyd, 1996: 72).

Descartes, zihin-beden karşıtlığını kutuplaştırmış ve zihnin gerçek bilgiyi üretebilmesini bedenden ayrılışına bağlamışsa da, zihin ve beden birlikteliği sürecinde oluşan duyu kargaşalarından metafizik yöntemle bilgiye ulaşmayı olanaklı görmektedir. Bu temel düşünce, beden ve madde ile özdeşleşen kadının bilgiye çok uzak olmadığını ve bilgiye ulaşabileceğini gösterir. Erkek ve kadın bilgiye ulaşabilme açısından zihinsel olarak farklı değillerdir. Her iki cins de bilgiye ulaşabilecek sağduyu ve akıla sahip olarak görülmüştür. Bu noktada Descartes, erkek ve kadının bilgiye ulaşma farklılığını bilgiye ulaşmak için gerekli olana dikkat etme derecesindeki farklılığa bağlar. Farklılığı yaratan öge ise, erkek ve kadının toplumsal yaşamdaki farklı deneyimleridir; kadının yaşam gerçekleri ve sorumlulukları onların bilimsel bir çalışmaya girmelerine engel olmaktadır. Akıl yönünden erkekle eşit olan kadın, toplumsal iş bölümünün cinsiyetçi dağılımına bağlı olarak bilimsel bilgi üretiminden kopmuştur. Descartes'ın, bilgi üretiminde kadına yüklediği görev, saf bilgiye ulaşmayı amaçlayan erkekleri sorumlusu oldukları duyusal alandan korumaktır. “Duyusal alan erkek aklının gevşeklik gereksinmesini gidereceği, zihin ve bedenin birbirine karıştığı alandır. Erkek eğer Akıl'ın en yüce

biçimini uygulamak istiyorsa yumuşak duygularını ve duyusallığını geride bırakmış olmak zorundadır; onları erkek için koruyacak olan kadındır" (Lloyd, 1996: 74-75). Descartes, erkek aklını kadın aklından üstün kabul etmekle birlikte, kadınlara erkek aklını bütünleştirici ve tamamlayıcı işlev yüklemiştir. Kadınlığın, doğrudan bilimsel bilgi üretme yetisinden yoksunluğu simgelemesinin yanı sıra, bilimsel bilgi üreten erkeğin tamamlayıcısı olarak kadının bu üretim sürecine dolaylı katılımının vurgusu ve bu vurgunun kadınlık simgesine dönüştürülmesi Descartes'le olmuştur.

5. ROUSSEAU ve KADINLIK KONUMU

Rousseau, İkinci Söylev'i olarak bilinen İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı Üzerine Söylev'inde toplumsal eşitsizliğin nasıl ortaya çıktığını açıklamaya çalışmıştır. Rousseau bu eserinde iki eşitsizlik türünden bahsetmiştir; ...doğa tarafından meydana getirilen ve yaş, sağlık, bedendeki güçler ve zeka ya da ruh nitelikleri arasındaki farklardan oluşan doğal ya da fiziksel eşitsizlik ve bir tür uzlaşıya dayanan ve insanların onayı sayesinde kurulan ya da en azından otoritesini, oradan alan, ahlaki ya da siyasi olarak kabul edebileceğimiz diğer eşitsizlik. Rousseau bu ayrımı, cinsiyete dayalı eşitsizliği desteklemek için kullanmıştır (Turner, 2019: 23-24). Rousseau, cinsiyet eşitsizliğini akıl ve doğa arasında kurmuş olduğu ilişki üzerinden açıklamıştır. Rousseau, insan doğasının ilk oluşumunu ve ilk bozuluşunu gerçekleştiren ögenin akıl olduğunu söyler. Düşüncenin gelişimi insanlar arasındaki masum sevgiyi yok etmekte, sevginin yerine kendini beğenme ve üstün görme geçmektedir. Bu bağlamda aklın gelişimi, vahşi dönemin ortak ve eşitlikçi yaşamından bireysel ve rekabetçi yaşama geçişi sağlayan olumsuz bir etkidir. Rousseau'dan önceki düşünürlerin doğa ve akıl ilişkisi aklın aştığı doğa düşüncesine dayanır. Rousseau da ise, akıl ile doğayı birbirinden ayırmak olanaklı değildir; akıl ile doğa arasında uyumlu ilişkiler bulunur ve Rousseau bu ilişkileri belirlemeye çalışmıştır. Aklın gelişiminin yaşam için olumlu sonuçlar yaratması, aklın doğadan uzaklaşmamasına bağlıdır. Aklın insan yaşamındaki yıkıcı etkisine karşılık doğa insan yaşamına ve davranışlarına örnek olacak idealleri taşımaktadır.

Rousseau'ya göre, "doğa, yozlaştırıcı yapaylık ve uzlaşımların kökünü kazıyacak olan el değmemiş yalınlık ve kendiliğindenliğin hem kaynağı hem de modelidir. Çağdaş toplum içerisinde yaşamak, insanı gerçek doğasından uzaklaştırmıştır" (Lloyd, 1996: 88). Çağdaş toplumda insan yaşamının bozulmuşluğunu önlemenin yolu doğayla uyumlu birlikteliktir. Aklın, kaynağı doğa olan duyulara yakınlığı uyumlu yaşamın temelidir. Böylece, Rousseau Batı'nın gelişme stratejisinin temel ilkesi olan doğayı egemenlik altına alma düşüncesini yadsıyarak, toplumsal ahlakın yeniden oluşumunu içeren akıl-doğa birlikteliğini savunmuştur. Akıl-doğa birlikteliğinde öncelik doğanıdır; akılı yönlendiren ve denetleyen doğadır. Ancak, aklın yönlendiricisi ve denetleyici olan doğada belli ölçüde düzensizlik vardır; bu düzensizliği düzene dönüştürecek olan doğa tarafından yönlendirilen ve denetlenen akıldır. Rousseau'nun karşılıklı bağımlılığa ve diyalektiksel ilişkiye dayanan akıl- doğa birlikteliği kadınlığın tanımlanmasında önemli bir yere sahiptir. "Rousseau, kadınları, akıl tarafından ehlileştirilmesi gereken potansiyel bir düzensizlik kaynağı olarak görür" (Lloyd, 1996: 89). Ayrıca, kadınlar doğaya yakınlıkları dolayısıyla övülmüşlerdir; aklın doğayı yönetmesindeki zorunluluk ve gereklilik, erkeğin kadını yönlendirmesi ve denetlemesi gerekliliğine zemin hazırlamıştır. Rousseau'ya (1990: 77) göre, kadının da erkeği yönetme hakkı vardır; ancak bu hak aile birliği içindedir. Rousseau bu konudaki görüşlerini şöyle aktarmaktadır: "Sevimli ve erdemli hanım yurttaşlar, sizin cinsinizin kaderi, her zaman bizim cinsimizi yönetmek olacaktır. Sizin, etkisi sadece evlilik birliğinde görülen iffetli gücünüz, iyi ki kendisini ancak devletin şanı ve kamunun mutluluğu yolunda duyurur. Kadınlar Isparta'da bu yolla hükmederlerdi; Cenevre'de de hükmetmeyi bu yolla hak ediyorsunuz" (Rousseau, 1990:77).

Rousseau, bozulmuş çağdaş yaşamı doğadan gelen aklın yardımıyla düzenleme sürecinde, kadına erkeği yönlendirme ve denetleme rolünü vermiştir. Erkek düzenleme sürecinde yalnızdır; kadın doğaya yakınlığı nedeniyle doğallığı simgeleyen ahlaksal kurallara sahiptir ve erkeğe örnek olmakla yükümlüdür. Bozulmuş akılı, doğaya yaklaşarak düzeltecek olan ve bu düzelişi topluma yansıtarak ahlaklı yaşamı kuracak olan erkektir. Toplum düzenleme işlevinde kadının doğrudan etkisi yok. Rousseau, kadının muhakeme yapma konusunda aşırı yeteneksiz olmadığını düşünmekle birlikte, akıl yetisinin erkeğinkinden daha basit olduğunu da kabul etmektedir. Bu bağlamda kadının temel görevleri, kocasına itaat etmek, vefalı bir eş olmak ve çocuklara bakmak gibi doğal görevlerdir. "Rousseau'nun ileri sürdüğüne göre, kadınlar hep çocuk kalırlar. Doğal alanları olan evin duvarlarının

ötesini göremezler. Dolayısıyla 'fen bilimleri' için kapasiteleri yoktur. Bir kadının göreviyle ilgili bilginin (sezgisel olarak bildiği) ötesinde ihtiyaç duyduğu tek bilgi, yaşamındaki erkeklerle ve öncelikle kocasıyla ilgili duyguya dayanan bilgidir" (Crampe-Casnabet, 2005: 315). Kadınlar daima bir "cinsel karakter"e sahip olmak üzere eğitilmişlerdir. Bu karakterin özelliği, bağımlı, boyun eğici tavır ve boyun eğişle cazibe yaratmaktır. Rousseau'nun fethedici akılla donanmış yeni erkeği Emile için uygun gördüğü kadın işte budur (Durakbaşı,2000, s.66). Rousseau'ya göre, kadının tek ilişkisi, somut olanlardır. Dolayısıyla Rousseau, soyutlamaya dayanan bilimsel alanı kadınlara kapatmış; kadın zihninin kavram oluşturamayacağını ve kadın aklının teorik bir akıl olmadığını ileri sürmüştür.

6. KANT ve KADINLIK KONUMU

Kant, Rousseau'nun akıl-doğa ikiliğine dayanan düşünce sistemini geliştirmiştir; aklın gelişimi, kendi yapısında akli barındıran doğa ile kurulan ilişkiye bağlıdır. Doğa, insanların bilinçsiz ilerleyişlerinin temel kaynağı ve yönlendiricisidir. Bu bilinçsiz ilerleyişi, belli bir yönde geliştirecek olan akıldır. " Kantçı iyimserlik, insan aklının doğasının aydınlatılması ve doğanın rasyonelliği inancı üzerine oturtulur. Akıl, beşeri varlığa, izlediği kuralları ve taşıdıkları niyetleri doğal içgüdünün belirlediği sınırların ötesine taşıma olanağı sağlar; fakat kendi kendine içgüdüsel olarak çalışmaz. Akıl, ilerleyebilmesi için sınıma, uygulama ve eğitime gereksinim duyar" (Lloyd, 1996: 91). Aklın, doğada bulunan akli algılayabilmesi, insanların kendi kendini geliştirebilme yeteneğine sahip olmalarına bağlıdır. Bu bağlamda, toplumsal yaşamda varolan karşıtlıklar ve zıtlıklar, kendini geliştirme yeteneğine sahip olan insanlar için olumsuzluk değildir; olumsuzluklar, iyi yaşamayı hedef edinmiş insanlar için itici güçtür. Kant'a göre, " çatışma ve karşı koymanın 'toplum dışı toplumsallığı', insandaki güçlerin uyanmasını sağlayarak insanın barbarlıktan toplumsal liyakata doğru giden yolda ilk adımı atmasını olanaklı kılar; uyumsuzluk, kötümserlik için bir vesile olmaktan çok öte, insanlığı güzelleştiren kültür ve sanatın ve gerçek ahlakın kaynağıdır" (Lloyd,1996: 92). Kant, kendi ahlak anlayışını aydınlanma kavramının tanımı ile ilintili olarak açıklamaktadır. Bu bağlamda, aydınlanma kamusal alana doğrudan girebilmeyi içermektedir. Kant, kadınlar da dahil insanların çoğunluğunun aklını kimsenin etkisinde kalmadan kullanamamalarını ve başkalarının denetimine çok çabuk girmelerini korkaklık ve tembellikle açıklıyor. "...Kant, insanın adeta kendisine empoze ettiği çocukluktan çıkması gerektiğini önermektedir. Çocukluk diyor Kant, insanın kendi aklını başkasının rehberliği olmaksızın kullanamamasıdır. Bu, insanın kendi kendine yaptığı bir dayatmadır" (Vergin, 2012: 300). Bu bir anlamda esarettir; çocukluktan çıkmanın yolu ise cesaret etmek, yani yürekli olmaktır.

Kant, kadınları akıllarını kendi başlarına kullanamamakla suçlamasına rağmen, onları aydınlanma sürecinin dışında bırakmamış, aydınlanma sürecini cinsel farklılığa dayandırmamıştır. Kant'ın cinsel farklılığı yansıtan düşünceleri, etik bilinç ve olgunlaşmamış bilinç temelinde odaklanmıştır. Olgunlaşmamış bilinçten etik bilince geçiş, olgunlaşmamış bilincin öznelliğinden, evrensel ilkelerden oluşan kamusal alana geçişle olmaktadır. Kant'ın ahlak düşüncesi, doğal eğilimlerin ve duyguların akıl yoluyla öznellikten kurtuluşunu öngörür. West (1998: 42), Kant'ın bu konudaki görüşlerini şöyle aktarıyor: "Ahlaki bir eylem, bireyin belli bir çıkarı ya da arzusunun değil de, yalnızca doğru olanı yapma niyetinin sonucu olmalıdır. Ahlakın 'sentetik apriori' ilkeleri, şu halde, ayırt edici tüm bireysel özellikleri silinmiş, soyut bir rasyonel irade ya da fail kavramından türetilmelidir. Birey, yalnızca aklın ürünü olan evrensel bir ahlak yasasına uygun olarak eylediğinde, özgür ve ahlaki bir biçimde eyler." Kant, ahlaki bilinci, bütün insanların zihinlerinde ortak olan şeyle açıklamaktadır. Ancak, Kant'ın ahlak bilincinin tüm insanları kapsayan niteliği, zihnin cinsel farklılığını vurgulayan düşünceler ile parçalanmıştır. Ahlak bilinci erkeklik simgesi, olgunlaşmamış bilinç ise, kadınlık simgesi olarak değerlendirilmiştir. Bu anlamda, kadınlar kamusal yaşamın gerektirdiği evrensel akla ve ahlaki bilince sahip olma yetisinden yoksundurlar. "Kant, insanı özgür bir varlık olarak, dolayısı ile ahlaki eylemlerde bulunabilme yetisini içinde barındıran bir varlık olarak gördüğü için, onu süje olmaktan çıkarıp obje konumuna sokan bir anlayışın insanlığa yapılan en büyük saygısızlık olduğunu ifade eder" (Demir, 2018: 92).

Ancak kadınlar söz konusu olduğunda Kant'ın düşünceleri değişmektedir. Kant, Güzellik ve Yücelik Duyguları Üzerine Gözlemler adlı eserinde kadınlar ve erkekler arasındaki farkı ve bu farkın nedenini çok net olarak belirtmiştir. Kant'a (2017: 76) göre, kadının erdemi güzel bir erdemdir; erkek cinsin erdemi soylu bir erdem olmalıdır. "...Kant, cinsler arası ilişki bağlamında güzel ve yüce olanı

incelerken, yani ilkini kadına ikincisini erkeğe atfederken, ... biyolojik bir yaklaşım sergiliyor ki bunun artık ırkçılıktan başka bir anlam ifade etmediğini biliyoruz” (Göçmen, 2011: 138). Kadına atfedilen güzellik kadının üstünlüğünün bir ölçütü olarak tanımlanmasına rağmen, güzellik ve yücelik ayırımı üzerinden kadın ve erkeğin tanımlanması kadını ikincilleştirmiş ve kadının obje olarak algılanmasına neden olmuştur. Kant, güzellikle birlikte, korkaklık, zayıflık ve yönetilme eğilimi gibi olumsuz özellikleri de kadına yüklemiştir. Kadında ki bu özelliklerin nedeni, kadının neslin devamını sağlamak yönündeki etkin rolüdür. Kadının korkak ve zayıf olmasının nedeni embriyoyu koruma içgüdüsüdür. Cesur ve yürekli bir erkek tarafından yönetilme istekleri de doğurganlık özelliklerinin sonucudur. “Kant’a göre kadının rolünün sadece türü kalıcılaştırmak değil, erkeği ahlaklılığa yöneltmek de olması dikkate değerdir” (Crampe-Casnapet, 2005: 314). Kadın bilimsel bilginin dışındadır; onun bilgisi insanlık bilgisidir. Bu bilgi erkeklere karşı kullanılacaktır. Kadın, ona verilen güzellik, zarıflık, neşe gibi niteliklerle erkeği yönetebilecektir ki, bu durum kadına erkeği geliştirmek bağlamında yüklenmiş toplumsal bir roldür. Kant, “kadınlık” ve “erkeklik” ayırımını ve kurgusunu güzellik ve yücelik özellikleri üzerinden kurarken, bu özelliklerin her iki cinsten de bulunduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla, kadın yücelik niteliğinden tamamen yoksun değildir, erkek de güzellik niteliğinden tamamen vazgeçmek zorunda değildir. Çünkü, kadın erkek arasındaki ayırım ne kadar gerçekse, kadın ve erkeğin birbirini tamamlayan cinsler olduğu da o kadar gerçektir.

7. HEGEL ve KADINLIK KONUMU

Hegel’e göre, “tarih düşüncesinin getirdiği tek düşünce basit us (akıl) görüşüdür. Dünyanın egemenidir us. Tarih düşüncesi usun dünyada egemen olması nedeniyle bize rasyonel bir oluşum sunmaktadır” (Russell, 1996: 88). Bu anlamda, us, yani töz Hegel için, sonsuz güç olarak bütün doğal ve tinsel yaşamın sonsuz maddesidir. “Usun sonsuz güç olması demek, kendi içeriğini yalnızca ideal ve gereklilik alanına getirebilecek ve gerçekliğin dışında, kim bilir belki de bazı insanların zihinlerinde özel bir şey gibi var olacak derecede güçsüz olmaması demektir” (Hegel, 2020: 34). Usun sonlu eylem gibi, dış malzemenin koşullarına, kendilerinden besleneceği ve etkinliği için nesnelere alacağı, hazır araçlara gereksinmesi yoktur; o, kendisinden beslenir, kendi kendisi için malzemedir ve bu malzemeyi işler. Ayrıca usun son ereği, doğal evrenle birlikte tinsel evrenin içten çıkıp görünüş alanında dışlaşmasıdır (Hegel, 2020: 34-35). Kant’ın aklın doğanın yol göstericiliği doğrultusunda gelişimi düşüncesini, Hegel de benimsemiştir. “Hegel’e göre, bireysel zihinlerin bilinci, aklın ilerlemesi ve insanlık tarihinin gelişimi, bunların hepsi, doğanın kendini, o yüce kendi bilincine varma sürecinde mutlak olarak açışının bir parçasıdır” (Lloyd, 1996: 96) Hegel’in düşünce dizgesinde, “...akılcı olan gerçek ve gerçek olan da akılcıdır. Bu inanışla, sıradan insan, filosofun bir görüşü savunmasını ister ve bu noktadan itibaren felsefe, zihin evreni ile beraber doğa evrenini de incelemeye başlar” (Hegel,2019: 33).

Hegel, çağdaş yaşamın, aklın doğadan uzaklaşması ile bozulmasını, aklın gerçeklikle olan birliğinin farkında olmayışı ve olgunlaşmamış oluşuyla açıklamaktadır. Hegel, aklın ilerlemesini özgür bilincin gelişimine bağlamıştır. Kant gibi, Hegel de, aklın ilerlemesini, evrensel olanın eksiksiz kavranılmasına dayanan bir özgürlüğe doğru yol alış olarak görür. “Fakat, bu temayı, bilincin ilerleyişi sürecindeki farklı aşamalar arasında çok daha incelikli geçiş sağlanmasını olanaklı kılacak bir çerçevede gerçekleştirir. Hegel, doğayı, insan bilincinin ardışık aşamaları ve bu aşamaların toplumsal yapılarıdaki cisimlenişleri içinde akıl sayesinde Tin’e doğru açan bir şey olarak sunar” (Lloyd; 1996: 97). Hegel, aklın ilerleyişini, hem öz bilincin hem de toplumsal örgütlenme biçimlerinin gelişmesi olarak düşünmektedir. Ancak, öz bilincin gelişeceği yer toplumsal örgütlerdir. West’e (1998: 58) göre, Hegel için, birey, birey olarak yalnızca tikel cemaatler içinde varolabilir. Birey, toplumsal düzenin bir öncülü olmaktan ziyade, bir üründür. Bir sonuç olarak, yalnızca soyut bireyin en rasyonel düşünceleri dahi etik hayat için uygun bir temel oluşturamayacak olmakla kalmaz, fakat somut bir ahlaki cemaat olmadan, her şey bir yana, böylesine bir ahlaki ölçüp biçmeye muktedir bireyler de olmayacaktır. Ancak, bireyin toplumsal kuruluşu, aynı zamanda ahlaki ya da rasyonel iradenin doğal eğilime mutlak bir biçimde karşıt olmadığı anlamına gelir. Ahlaki irade, doğal eğilimlerini göz ardı etmenin ya da bastırmanın sonucu olmaktan çok, rasyonelleşmenin ya da toplumsallaşmanın sonucudur. Hegel, erkek bilincini ya da erkek bilincine karşılık gelen ahlaki iradeyi sivil toplumla, kadın bilincini de aile yaşamıyla eşleştirmektedir. Böylece Hegel, kadını özel alana yerleştirmekte ve sıkıştırmaktadır. Toplum yaşamında kendi bilincine varmış olan ve evrensel olan

için çalışan erkektir; erkek kamusal alanda aile adına güç ve zenginlik peşinde koşar. İşte bu kamusal etkinlik, aile ile sınırlı kalmayan evrensel alanı etkileyen bir yön kazanır. Böylece erkek, aile etiğinin oluşumunu sağlayan etken olarak aile içindeki üstünlüğünü de kurmuş olur. Kadın ise, ailede çocukları ve kocası için çalışmaktadır; aile bilinçten yoksun etiği temsil etmektedir.

8. KADINLIK KONUMUNDAN KURTULUŞ ve FEMİNİST TEORİ

Antik Yunandan itibaren düşünürler, erkek-kadın dikotomisini, cinsiyetler arası eşitsizliği akılcı olmayan-akılcı olan ayırımı üzerinden kurmuşlardır. Kadın, akılcı olmayan bir cins olarak ikincilleştirilmiş; hatta, erkek karşısında düşük ve aşağı bir cins olarak kabul edilmiştir. Aydınlanma dönemi, akıl üzerinden yeni bir birey yaratırken kadını gene akıl üzerinden tanımlamış; ancak erkeğe göre düşük ve aşağı bir cins olarak tanımlamamıştır. Aydınlanma düşünürleri, erkek-kadın cinsiyet ayırımı kapitalist düzeneğin ruhuna uygun olarak iş bölümü ve iş birliği üzerinden açıklamışlardır. Kadın özel alana ait olan bir özne olarak, erkek ise, kamusal alana ait bir özne olarak, roller ayırımı üzerinden tanımlanmıştır. Bu iş bölümü ve roller ayırımına dayalı olan erkek-kadın tanımlaması, ayrı alanlar üzerinden iş birliğine dayanan, birbirinin karşıtı olmayan, birbirinin tamamlayıcısı olan erkek-kadın ya da cinsiyetler arası iş birliğine dayanan bakış açısıyla eşitlenmeye çalışılan bir tanımlamaya dönüşmüştür. Bu cinsiyetler arası eşitsizliği örtmeye yönelik bir çabadır. Ancak, özellikle, Aydınlanma geleneğine uygun düşünce yapısına sahip feministlere karşı çıkan feministler, Aydınlanma geleneğinin temeli olarak kabul ettikleri erkek aklına ve onun oluşumunu hazırlayan felsefe ve bilim alanındaki görüşleri yeniden gözden geçirmişler, kadının konumunu belirlemeye yönelik çalışmalar yürütmüşlerdir.

Aydınlanma döneminin üç önemli düşünürü, Rousseau, Kant ve Hegel, kadını erkeği tamamlayan bir cinsiyet üzerinden tanımlamışlar ve erkek-kadın karşıtlığının akıl üzerinden oluştuğunu savunmuşlardır. Rousseau gibi Kant da, erkek ve kadını birbirlerinin tamamlayıcısı olarak görmüşler, ancak, kadın beğeni yeteneği ile erkek ise aklı ile birlikteliği tamamlamaktadırlar. Kadının, soyut ve spekülatif düşünce biçiminden yoksun olduğu kabul edilmiş; ancak bu yoksunluk, beğeni, pratik akıl ve duyarlılık ile giderilmeye çalışılmıştır. Rousseau'da ve Kant'ta, kadının tümel bilgiye sahip olmaması kadınlara yönelik bir övgü olarak sunulmuş; böylece, kadınların erkeklerin başarı alanlarından dışlanmışlıkları gizlenmeye çalışılmıştır. Rousseau'nun, kadının doğaya yakınlığı üzerine kurulan ahlaki örnek olma durumu kadını eve kapatmanın zeminini hazırlamıştır. Kadının eve hapsedilmesi tutkuların sivil topluma zarar vermesini önlemek içindir; kadının annelik duygularının da yurttaşların kamusal yaşamı için tehdit ögesi olacağı düşünülmüştür. Bu düşünce doğrultusunda, Rousseau, erkeklere iyi bir yurttaş olmanın gerekliliğini göstermiş, kadına da doğrudan doğruya katılamayacakları kamusal yaşamın korunması ve geliştirilmesinde rol vermiştir.

Erkek ve kadın bilinçlerini, sivil toplum ve aile ile eşleştiren Hegel'in de, Rousseau gibi "kadınlık" yaklaşımının iki amacı vardır. Her şeyden önce her iki düşünür de, kadınların siyasetten dışlanmalarını akılcı bir zemine oturtmaya çalışmışlardır. Diğer amaç ise, olgunlaşmamış bilincin çok da olumsuz bir şey olmadığını kadınlara kanıtlamaktır. Hegel, kadın bilincini betimlerken, kadınları küçümsemeyi amaçlamamakla birlikte, kadını toplumsal yaşamın sürekliliği ve düzenliliği için alt dünya olarak nitelediği aile yaşamına hapsedmiş, onların ikincil durumlarını onaylamış ve güçlendirmiştir. Kadınlık, kadının tümel bilgiye ulaşmadaki yetersizliği ve duyguların davranışların yönünü ve biçimini belirlemekteki öncelliği nedeni ileri sürülerek, onların, siyasi, toplumsal ve kültürel alandan dışlanmalarında yararlanan bir araç olmuştur. Newton'a göre, "...akla ve mekanizmanın matematiksel ilkelerine uygun olarak işleyen şeyler, ikincil, yeterli olmayan, gerçekten uzak ve adlandırılmaz öteki olarak kabul edilir. Erkek liberal düşünürlerin bakış açısına göre kadın, işte bu ikincil kategoriye girmektedir" (Donovan, 1997: 18).

Ancak, "kadınlık", kadının biyolojik yapısından kaynaklanan, değiştirilemez olan özellikler içermez; "kadınlık", erkeklerin kadınlara yüklemiş oldukları özelliklerdir. "Kadınlık" simgelerinin değişmezliği, kadınların bu özellikleri değiştirmekteki isteksizlikleridir. Bu isteksizliğin nedeni, kadınların kendilerini özne olarak düşünememeleri ve erkeğe göre öteki olmaktan kendilerini kurtaracak bir alan yaratamamış olmalarıdır. Bu " genel isteksizlik, sadece pratik engellerle değil kavramsal engellerle de bağlantılıdır; 'erkek statüsü'nün kendisi, kadınlar için söz konusu olmayacak yollardan geçilerek kazanılmış bir başarı olarak görülür" (Lloyd, 1996: 114). Kadınların, erkekler

tarafından oluşturulmuş "kadınlık" konumundan ve öteki olmaktan kurtulup, kendi öz bilinçlerini oluşturmaları, kendi kendini tanımlama ve yargılama aşamasına gelmeleri "...belli bir tasarı ve serüven..." (Lloyd, 1996: 114) yaratmalarına bağlıdır. Feminist teori bu tasarımın ve serüvenin adıdır. Feminist teori, her şeyden önce akıl üzerinden kurulan "kadınlık"ın reddidir. Bu bağlamda feminist teorisyenler, erkek-kadın karşıtlığına dayanan cinsiyetler arası eşitsizliğin tarihsel izini keşfetmeye yönelmişlerdir; buldukları kavram patriyarkadır. Patriyarka kavramı Weber tarafından, evin reisi olan erkeğin yönettiği devlet dizgelerine referans olarak kullanılmıştır. Bu anlayış bağlamında, yöneten yönetme hakkını ve gücünü evin reisi olma statüsünden almaktadır; meşruiyet kaynağı aile ve aile içindeki iktidar olgusudur. Weber'in kullanımında patriyarka erkeklerin erkekleri nasıl yönettiği ile ilgili bir kavramdır. Feminist teori ile, patriyarka kavramı sadece erkeklerin birbirlerini nasıl yönettiklerini ve nasıl egemenlik kurduklarını açıklayan bir kavram olmaktan çıkmış; erkeklerin kadınlar üzerinde kurdukları egemenliği ve baskıyı açıklayan bir kavrama dönüşmüştür. Dolayısıyla, "...patriyarkayı erkeklerin kadınlar üzerinde egemen olduğu, kadınları ezdiği ve sömürdüğü toplumsal yapılar sistemi olarak tanımlamak..." (Walby, 2016: 39) gerekir. Çünkü, cinsiyetler arası eşitsizliğin nedeni sadece erkek egemen iktidar değildir; erkek egemen iktidarın biçimlendirdiği toplumsal yapıdır. Cinsiyet eşitsizliği, ekonomi yani üretim biçimi temel olmak üzere, kültürel, ideolojik ve cinsel öğelerin etkisiyle biçimlenmektedir. Cinsiyet eşitsizliği ya da cinsler arası eşitsizlik, toplumsal cinsiyet kavramının da anlattığı gibi, doğuştan gelen bir özellik değildir; tarihsel bir olgu ve/veya tarihsel bir kurgudur. Feminist teori açısından önemli ikinci adım, aklın tüm insanlara ait bir olgu olduğunu kanıtlamaya yönelik çabalardır; "Akkerman ve Stuurman on yedinci yüzyılı, Avrupa'da 'akılcı feminizm' çağı olarak tanımlamışlardır; çünkü o dönemde Fransız kadın yazar Marie de Gournay ve Hollandalı kadın yazar Anna Maria von Schurman gibi yazarlar giderek daha eşitlikçi olan iddialarda bulunmak için Descartes İlkelerini kullanmışlardır" (Bryson, 2003: 21). Descartes'in temel düşünesi olan "...Kartezyen felsefeye göre, her insan akıl sahibidir ve klasik eserler veya kutsal metinlerin incelenmesinden ziyade deneyim ve kendini keşfetmeye dayanan hakiki bilgi ilkesel olarak herkesin erişimine açıktır" (Bryson, 2003:21).

Feminist teorinin gelişim aşamasında "kadınlık"tan kurtuluş olarak iki yol izlenmiştir: Kadınlık"tan kurtuluş olarak "erkeklik"e sığınma; "kadınlık"tan kurtuluş olarak "kadınlık"ın aşkınlaşması. "Kadınlık" simgelerinin reddedilmesi, erkek kurallarına göre biçimlenmiş olan yaşamın içinde yer almanın bir gerekliliği olarak düşünülmemekte ve kadınlar var olma mücadelelerini erkek kurallarını benimseyerek, "erkeksi kadınlar" olarak sürdürmektedirler. Bu kadınların ortak özellikleri, kadınsı biçimsel, duygusal ve davranışsal özelliklere sahip olmamak, biçimsel anlamda iri yarı ve güçlü, kadınsı estetik ve çekiciliğe sahip olmamak; duygusal anlamda aşktan ve cinsellikten uzak yaşamak; bağımsız davranışsal özellikler taşımak, kendi geçim kaynağını yaratmak, üretici olmaktır. "Kadınlık" özelliklerinin reddedilişini simgeleyen erkeksi kadın, toplumsal yaşamda var olma mücadelesini erkeksi kurallarla vermektedir. Erkek kurallarını, özellikle şiddeti, kendini var etmek amacıyla erkeklere karşı kullanmaktadır. Siyasi alanda, var olma çabası da, erkeklerin uyguladığı şiddete dayanmaktadır. "Erkeğin elinde tuttuğu ve ta çocukluğundan beri tanıdığı ayrıcalık şudur: İnsan olma eğilimi, 'erkeklik' yazgısıyla çatışmamaktadır... Varlığı birkaç parçaya bölünmemiştir. Oysa kadından, kadın olabilmek üzere, kendini bir nesne, hem de av haline getirmesi, yani yüce, egemen bir varlık olma hakkından vazgeçmesi istenmekte" (Beauvoir,1993: 116). Beauvoir'in (1993: 116) belirttiği gibi, erkek, cinsi erkek olan bir insani varlıktır; kadın aynı biçimde cinselliğini kabul etmiş insani bir varlık olduğu an erkeğe eşit, eksiksiz bir birey olabilir. Kadın için "kadınlık"ından vazgeçmek, , insanlığının bir yanından vazgeçmek demektir. İşte aşkınlaşma, kadının "kadınlık"tan vazgeçmeden, öteki olma durumundan kurtulma amacını hedefleyen, özgürleşme ve kadının öz bilincini oluşturma çabasıdır. Aşkınlaşma belli bir bilinç düzeyini ve iradeyi gerektirir. Kadınların, erkeklerle aynı akıl düzeyine sahip olduklarını ve kamusal alana girmeye erkekler kadar hakları olduğunun söylenmesi, erkekler tarafından ve kendi kuralları doğrultusunda oluşturulan düzenin kadınlar tarafından aşılmasının zorluğunu görmemek ya da görmek istememek olarak değerlendirilmelidir. Erkek düzeninin aşılması, kadınsı olarak kabul edilen özelliklerden kadının aşkınlaşması ile olur. Aşkınlaşma süreci, kadınsı özelliklerin tamamen terk edilmesi anlamına gelmemektedir. Kadının kendini tanıması ve oluşturduğu öz bilincini topluma yansıttığını içermektedir. Feminizmin bir ideoloji olarak örgütlendiği 19. yüzyıl feminist teorisinin dayandığı temel düşünce de kadınların kurtuluşunun ancak kadınlar tarafından gerçekleştirileceğidir.

9. SONUÇ

Kökenleri Pisagor'a kadar uzanan erkek aklının yüceltilmesi, temelde erkeğin üstünlüğünü kurmak amacına dayanır. Aklın yüceltilmesi, değer biçme etkinliğidir; akıllı olarak kabul edilen erkek sahip olduğu bu değerden dolayı kadına göre üstün kabul edilmiş ve kadın bu değere sahip olmayışından dolayı küçümsenmiştir. Eski Yunan düşünürü olan Platon da ruh-beden ikiliği üzerinden erkek-kadın eşitsizliğini savunmuştur. Ruh, bozulmamış, üstün tanrısal akıl, beden ise, bozulmuşluğu ve akıl yoksunluğunu simgeler. Ancak akıl ölçütü ile erkek-kadın ayırımı sadece Eski Yunan'a özgü değildir. Aydınlanma dönemi düşünürleri de bütün eşitlikçi söylemlerine rağmen erkek-kadın eşitliğini yadsımışlardır. Bacon, akıl-doğa ilişkisi ile erkek-kadın eşitsizliğini vurgulamış; kadını doğa ile özdeşleştirmiştir. Bacon'a göre, doğa yanılısaları ve sapkınlıkları içinde barındıran bir nesnedir. Doğa, bu yanılısamalardan ve sapkınlıklardan akıl yolu ile arındırılacaktır. Dolayısıyla, kadın yanılısalar ve sapkınlıklar barındıran bir cinstir. Kadını bu yanılısama ve sapkınlık durumundan kurtaracak olan erkektir. Descartes de, zihin-beden ikiliğini kullanmış; zihin ve bedenin birleştiği alanı günlük işlerin gerçekleştiği alan olarak belirlemiştir. Yani erkek-kadın eşitliğinin, en azından kadın ve erkeğin birbirini tamamladığı alanın özel alan olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla kamusal alan erkeklere ait bir alandır. Çünkü erkek, kamusal alanın işleyişinin gerektirdiği bilgiyi üretme yetisine, yani zihne sahip olandır. Rousseau, Bacon gibi akıl-doğa ikiliğine yer vermiş ve akıl sahibi olan erkeği merkez kabul etmiştir. Ancak kadın ve erkeğin birbirini tamamlayan cinsiyetler olduğunu kabul etmesi de önemlidir. Akıl-doğa birlikteliğini savunan Rousseau, aklın yönlendiricisi ve denetleyicisi olduğunu düşündüğü doğaya önceliği vermektedir. Ancak akıl da, yapısında düzensizlik olan doğayı dönüştürmekle yükümlüdür. Bu bağlamda, akıl sahibi olan erkek üstün kabul edilmekle birlikte, kadın ve erkek birbirlerine karşı sorumlulukları olan iki cinsiyettir. Kant da, akıl-doğa ikiliği ile erkek-kadın ilişkisini açıklamıştır. Kant, erkeğe yücelik erdemi üzerinden bir üstünlük atfetmiş; kadına da güzellik ölçütü üzerinden bir üstünlük atfetmiştir. Ancak, kadına atfedilen güzellik üzerinden kurulan üstünlük kadının ikincil durumunu kapalı bir biçimde onaylamaktır. Hegel ise, Kant'ın aklın doğanın yol göstericiliği sayesinde gelişebileceği düşüncesini benimsemiştir. Bu düşünce, Hegel'in kadını ikincil bir cinsiyet olarak kabul etmediği anlamına gelmemektedir. Hegel, bilinç ve bilincin doğal bir sonucu olarak kabul ettiği ahlaksal irade ile erkeği üstün cinsiyet olarak ilan etmiştir. Ahlaksal irade ile toplumsal yaşam, dolayısıyla kamusal alan düzenlenecektir. Hegel'de de, erkek kamusal alanla, kadın ise özel alanla özdeşleştirilmiştir. Bu düşüncelerin tartışıldığı Aydınlanma döneminin en önemli sonucu ise, akıl üzerinden kurulan "kadınlık" kavramının yadsınması anlamında feminist teorinin gelişimi olmuştur.

KAYNAKÇA

- Arıttürk, M. H. (2017). "Platon'un Toplum İdeali İçerisinde Kadının Yeri", *Düşünce Dergisi*, Sayı:10. Şubat. ss.28-38.
- Beauvoir de, S. (1993). *Kadın İkinci Cins: Bağımsızlığa Doğru*, (çev: Bertan Onaran), Panel Yayınları, İstanbul.
- Bertrand R. (2019). *Batı Felsefe Tarihi: Modern Felsefe*, (çev: Ahmet Fethi), C.3, Alfa Yayınları, İstanbul.
- Boyacı, Nihal P. (2014). "Platon'da Kadın Sorunu Üzerine Bir Tartışma". *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*. Sayı: 18, ss.205-230. (Güz)
- Bryson, V. (2003). *Feminist Politika Teorisi*, (çev: Aylin Gülaşık), Phoenix Yayınları, Ankara.
- Crampe-Casnapet, M. (2005). "On Sekizinci Yüzyıl Felsefesinin Bir Örneği". *Kadınların Tarihi:Rönesans ve Aydınlanma Çağı Paradoksları*, C.3, Ed:Gorges Duby, Michelle Perrot, Natalie Zemon Davis, Arlette Farge, (çev: Ahmet Fethi), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, ss.303-333.
- Demir, F. (2018). "Kant'ın Kadınlarla ilgili Görüşlerinin Ahlak Felsefesi Bağlamında Değerlendirilmesi", *Mizanü'l-Hak İslami İlimler Dergisi*, Sayı. 5, ss.87-99.
- Descartes, R.(2015). *Felsefenin İlkeleri*, (çev: Mesut Akın), Say Yayınları, İstanbul.

- Descartes, R. (2020). Aklını İyi Yönetmek ve Bilimlerde Hakikati Aramak İçin Yöntem Üzerine Konuşma, (çev: Murat Erşen), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Descartes; R. (2019). Aklın Yönetimi İçin Kurallar, (çev: Engin Sunar), Say Yayınları, İstanbul.
- Donovan, J. (1997). Feminist Teori, (çev: Aksu Bora vd.), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Durakbaşı, A. (2000). Halide Edip: Türk Modernleşmesi ve Feminizm, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Göçmen, D. (2011). "Immanuel Kant'ın Güzellik ve Yücelik Duygusu Üzerine Gözlemleri 1", Felefe logos, Sayı:42, ss.121-142.
- Hegel, G.W.F. (2019). Akıl Dediğimiz Şey: Aforizmalar, (Çev: Zerrin Duman), Zeplin Kitap, İstanbul.
- Hegel, G.W.F. (2020). Tarihte Akıl, (çev: Önay Sözer), Kabalcı Yayıncılık, İstanbul.
- Heritier, F., Perrot M., Agacinski, S., Bacharan, N.(2016). Kadınların En Güzeli Tarihi, (çev. Yonca Aşçı Dalar), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Kant, I. (2017). Güzellik ve Yücelik Duygusu Üzerine Gözlemler, (çev: A. Fethi Yıldırım), Hil Yayınları, İstanbul.
- Keller, E. F. (2020). Toplumsal Cinsiyet ve Bilim Üzerine Düşünceler, (çev: Ferit Burak Aydar), Metis Yayıncılık, İstanbul.
- Lloyd, G. (1996). Erkek akıl: Batı Felsefesinde "Erkek" ve "Kadın", (çev: Muttalip Özcan), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Plumwood, V. (2020). Feminizm ve Doğaya Hükmetmek, (çev: Başak Ertür), İstanbul: Metis Yayınları.
- Ramazanoğlu, C. (1998). Feminizm ve Ezilmenin Çelişkileri, (çev: Mefkure Bayatlı), Pencere Yayınları, İstanbul.
- Rousseau, J.J. (1990). İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı, (çev: Rasih Nuri İleri), Say Yayıncılık, İstanbul.
- Reichenbach, H. (1993). Bilimsel Felsefenin Doğuşu, (çev: Cemal Yıldırım), Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Russell, B. (1996). Batı Felsefesi Tarihi, Yeniçağ,(çev: Muammer Sencer), Say Yayıncılık, İstanbul.
- Sarup, M. (1997). Post-yapısalcılık ve Postmodernizm, (çev: A. Baki Güçlü), ARK Yayınları, Ankara.
- Thilly, F. (2000). Felsefenin Öyküsü, İzdüşüm Yayınları, İstanbul.
- Turner, F.M. (2019). Rousseau'dan Nietzsche'ye Avrupa Düşünce Tarihi, (çev: Soner Soysal), Apselon Yayınevi, İstanbul.
- Türcke, C. (1997). Cinsiyet ve Akıl: Cinsiyetlerarası Savaşmada Felsefe, (çev: Mustafa Tüzel), Kabalcı Yayınları, İstanbul.
- Vergin, N. (2012). Siyasetin Sosyolojisi Kavramlar, Tanımlar ve Yaklaşımlar, Doğan Kitap, İstanbul.
- Walby, S. (2016). Patriyarka Kavramı, (çev: Hülya Osmanağaoğlu), Dipnot Yayınları, Ankara.
- West, D. (1998). Kıta Avrupası Felsefesine Giriş,(çev: Ahmet Cevizci), Paradigma Yayınları, İstanbul.
- Yalçınkaya, A. (2015). "Yunan Uygarlığı İçinde Polis ve Siyaset", (editör: Mehmet Ali Ağaoğulları), Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler, İletişim Yayınları, İstanbul, ss. 15-90.